NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj ***VIII.*** V sredo 25. kimovca (septembra) 1850. *List* ***39.***

Novi stan kmetijskih družb
v našim sedanjim vstavnim cesarstvu. *)

(Po »Oeconom. Neuigk. und Verhandl. Dr. Hlubeka.)

V predsuščnim Avstrijanstvu nismo imeli nobene družbine postave. Če se je hotla kakošna družba vstanoviti, je mogla vselej posamesno dovoljenje vikšiga vladarstva zadobiti, in včasih se ji je tudi nadslov „ces. kralj.“ dovolil.

Presvitli Cesar so v soglasju s svojimi ministri 17. sušca 1849 začasno družbino postavo dali, ki se opíra na 7. §. avstrijanske vstave od 4. sušca 1849, ktera zagotoví pravíco svobodnim družtvam in uterdi postave, po kterih se je ravnati.

Po téh postavah (§. 1.) ne potrebujejo nepolitiške družbe, ktere iz svojiga premoženja nikakoršniga dobička ne išejo in se le z vednostmi ali scer dobrotljivimi in omikavnimi naméni pečajo, nobeniga posebniga dovoljenja. Le to jim je predpisano, de 14 dni pred začetje svojih opravil svoje postave naukazani vradíi predložijo.

Ker tedaj kmetijske družbe nobenih druzih namenov nimajo, kakor tiste, kterih smo gori omenili, — in ker za-nje ne najdemo nikjer posebnih postav, je jasno kot beli dan, de je družbina postava od 17. sušca 1849 tudi kmetijskim družbam edino vodilo, in toliko bolj, ker §. 2, od pogorelskih, milodarnih, hranilnih in vsih na pridobiček osnovanih postav razločno govorí, za ktere še stare postave veljajo.

Razun tega je občni kmetijski zbor na Dunaji enoglasno sklenil: de naj kmetijske družbe svobodne privatne družbe ostanejo in de nikakor ne smejo vradije (gosposke) biti.

Po tem takim ne moremo zapopasti, zakaj nektere kmetijske družbe, ki so se vnovič osnovale, ožji meje za svoje svobodno ravnanje terjajo, kakor jih postava 17. sušca 1849 predpiše? zakaj kot svobodne privatne družbe po perimkih hrepené, ki so bile s predsuščnimi predpravicami sklenjene? zakaj se pod varstvo posebniga varha — namest pod varstvo gotove postave postavljajo? z eno besedo: zakaj še čez cesarja hočejo biti, ki je ja v postavi jasno povedal, kaj de terja?

Če mislijo nektere kmetijske družbe s tem veči veljavnost doseči, de predsuščni perimek, enako stari pooblasteni ces. kralj. fabriki, obderžé, naj prosijo cesarja za novo postavo, po kteri naj se kmetijske družbe vnovič osnovajo. Dokler pa take nove postave ni, naj se zvesto ravnajo po sedanjih postavah, pa ne zoper nje in le svojoglavno po starim kopitu, ktero je postava od 17. sušca 1849 overgla.

Družbini postavi, ki je vsim družbam dana, se tudi nobena kmetijska družba ne sme odtegniti.

(Dalje sledi.)

*) Ker je Dunajski časnik »Reichszeitung« lani oznanil, de ministerstvo kmetijstva misli, drugi kmetijski zbor na Dunaj poklicati, v kterim naj bi se imenitne kmetijske reči posvetovale, kakor naprava posojilnic za kmetovavce i. t. d., — ker so si nektere kmetijske družbe nove postave osnovale, ki niso sedanjim vstavnim pravílam primerjene — ker so se nekteri glasi zopor nove postave Krajnske kmetijske družbe vzdígnili, ki je po naših mislih vstavne postave sedanjiga časa popolnama prav zapopadla, smo se namenili, svoje misli razglasiti zastran kmetijskih družb, kakó naj prihodnjič bojo, de bojo obstale in v prid kmetijstva svoje dežele kaj storiti zamogle.

Pisavec v »Oec. Neuigk. und Verh.«

Prosna gosenca.

V bilkah prosá živí gosenca nekiga rumeniga metulja (ochergelber Zünsler, botys silacealis), ki pokončá prosne bilke, de se zgodej posušé in rumene postanejo. Pričijočost te škodljive gosence se lahko spozná iz prejedenih bilk, po kterih gosenca svoj rumenkasti gnoj vùn paha. Kader pa ta gosenca bilčni muzeg na zgornjim koncu pokončá, se podá nižje dol žlo do koreníne bilk.

Ker se je létas v prosu dokaj tega škodljiviga merčesa zapazilo, opomnim kmetovavce ediniga pomočka, de naj izruvajo in sožgo prosno sternje, kamor so se gosence preselile, de se ne bojo drugo léto metulji iz njih izlegli.

Če se pa sterniše podôrje, se s tem gosencam velika dobrota skaže, ker se potem čez zimo pod zemljo še bolj počutijo in so mraza in zmerzlíne obvarovane, takó, de se prihodnjo spomlad v mešičke spremené, iz kterih poléti metulji sferčé, ki zopet svoje jajčka v prosó položé in novo škodo začenjajo.

V Šiški. F. J. Šmidt.

Kmetijske drobtinice.

(Sol za živino). Ker je živinoreja na nar višji stopnji, tam potrebujejo nar več soli za živino. Na Angležkim (Englendarji) dajo konju vsaki dan 6 lotov in 3 četertine solí (na leto 96 funtov); pitavni govedi živíni ravno toliko, molznim kravam 6 lotov in pol (na leto 74 funtov); teletam poldrugi lot; ovcam pa 3 do 6 lotov in pol vsaki teden. — Za eniga človeka rajtajo na Angležkim vsako leto 20 funtov, na Parskim 16, na Pruskim 13, na Avstrijanskim 8 funtov solí.

(Suhe sterme senožeti poboljšati), na kterih le malo travice raste, napravljajo po nemškim z velikim pridam poredama poprečne grabne, v kterih se snežnica nabíra, de ne steče hitro z njih; ti grábnički so 2 ali 3 pavce globoki, in 6 do 8 pavcov široki. Ti poprečni grabnički so nektere sežnje (klafter) saksebi napravljeni. V nje se steka voda, moči in gnojí senožeti, pa se nabíra tudi mnogoverstna gnojna soderga listje od gojzdov nad njimi i. t. d.

Kaj kmetje v neki vasi storé, de bi se njim les ne kradel.

(Po Jadr. Slav.)

(Dalje.)

„Jaz to tudi razumem, in se mi primerno zdi.“

„Kaj pa da ne zložijo polenčikov v mere?“

„To bi tudi mogli, tode rabijo raji jermen, ker zlagati in zlagati je dvojno. Pri zlaganju bi se mogel ali ubogi ali mesto pokasnuti. Jermen se mi dopade. Jaz si to takole mislim: Seženj derv se scepi na drobno, in posuši. Potle se razrajta, koliko koscov — tako in tako dolgih, mesto po dva ali po štiri groše dati more, in potem se cena po jermenu nastavi. Ni li tako Velkučnik?“

„Ti si jo zadel, Rudnik! takole delajo.“

„In tako, mislim, bi storili tudi mi. Bo šlo. Čuvaja nam ni treba; imamo vsi prostorne dvorišča; časa bo pozimi tudi, in o drugih dobah bodo ubogi derv malokadaj kupovali, imajo nabirkov in prehladine dosti. Kdo ima kaka dva sežnja suhih derv?“

„Na mojim dvorišču stojé trije sežnji.“

Jaz imam dve kopi suhladi.“

„Jaz okoli tri kope zvezčikov.“

„Šest sežnjev pacelnov morem kakor na primer jaz dati.“

„Derv čez potrebo,“ zavreši Rudnik vesel. „Ceno tudi vsi vemo. Jutri, mislim, bi mi dali seženj derv, in seženj pacelnov zdrobnuti. Imam celó novo bikovico, jo čem za mero dati. Potle zmerimo drobno scepljene derva, in pacelne; zrajtamo, in nad vsako luknjico ceno nastavimo. Kaj se vam zdi?“

„Bodo li ubogi take majhine povzamke kupovali?“

„Mnogi, mnogi jih bodo, — drugi pa bodo morde hotli krasti, ko prej, ker je, derva krasti, njihovo delo. Drugi si jih kupiti ne bodo môgli, za take se mora drugač skerbeti. Ako danes le toliko dosežemo, da se tem, ki derva kupovati hočejo, priložnost da, tako smo že dosti opravili. Vse na enkrat ne gre; na en mah nobeno drevo ne pade. Mnogo je ubogih v občini, ki hočejo poterpljivo živeti, in pošteni ostati; taki bodo tudi majhne povzemke kupovali.“

„Take rečí bi imelo vendar županijstvo napraviti, saj je za to!“

„Imaš prav, Mašič. Na, Stropnik, kako je? Bote li to napravili?“

„Si mislite reč prelahko. Kaj takega se mora poredno prevdariti. Vi ste prenagli.“

„Se poredno prevdariti? Nismo li celi večer prevdarjali? Jutri se bo začelo? To rečem jaz, Štepan Krača!“

„Ako ne začnemo, mine zima. Marnjevali smo dosti, sadaj hočemo tudi kaj storiti. Sila je velika.“

„Praviš, Stropnik, da si mi reč prelahko mislimo. Menim, da si jo ti pretežko misliš. Kakšne težave pa so tù? Benglač da jutri seženj pacelnov drobno scepiti. Konjik Štepan seženj derv; suhladi in zvezčikov na Mašičevem dvorišči še treba ni zdrobčkati. Ako bomo to reč prerajtali, in ceno na luknjice nastavili, grem od hiše do hiše k vertnarčičam, in oglasim tóle: „Pri Konjiku Štepanu je drobnih derv; ali ako si je hoče kdo sam razdrobiti, derv v polenih; pri Benglaču je pacelnov, pri Mašiči suhladi in zvezkov po drobnim na prodaj.“ Ljudje bodo že prišli; suhih derv je pa redko najti; sneg visok, tak da bodo prisiljeni priti, in kupovati. In če bodo ubogi vidili, da nismo le keršeni judje, ki hočejo po prodaji na drobno s potom siromaštva obogateti; če zvedó, da na drobno kupovaje, ravno tako dober kup in po pravici kupijo, ko kdor cel seženj vzame, bodo zaupanje dobili, in večkrat, in pogosteje kupovali. Hočemo jutri v božjem imenu začeti.“

(Konec sledí.)

Pomenki v besedah

„župan — županija — nadžupan — nadžupanija.“

(Konec.)

Že za odpravo je bil zložen ta sostavek, kar v dokladi „Novic“ Nr. 36 nove pomislike in vošila v téh rečéh najdem. Najdem pa berž, de g. razlagovavca ne omečeta samo, ampak tudi po svoji misli boljši svetovata, in zato se mi zdi, de se bomo v kratkih besedah pogodili. Ta dva gospoda pravita, de samo iz županije izpeljevavne besede so ju od te jima že na ustih ležeče besede ostrašile. Škoda! saj ako so iména tudi nekaj daljši, tako nevkretne vender niso kakor nemške. Meni bolj dopade županijan kot župljan, ker bi vender kdo mislil, de je župljan samo iz Župelj domá. Dovolite, de vam té iména po svojim izpeljem.

Župan Bürgermeister, županov dem B. gehörig, župansk einem B. gehörig, županstvo die Würde eines B., županijsk der županija angehörig, županijan ali županijec Gemeinde-Bürger, županijstvo Gemeinde-Wesen, županijanstvo G. Bürgerrecht, medžupanijsk G. Angehöriger, medžupanijstvo G. Angehörigkeit.

Kar zadeva Gemeinderäthe, nisim se bil tudi jez razločil ne za podžupane, in ne za županske svetovavce, in vam rad poterdim, de se naj vzame eno ali drugo.

Od nadžupanije sim zgoraj povédal, de jo jez ne med- ampak nad županije stavim, zato tudi ne med ljudske, ampak za pervo nad ali čez županije od cesarske vlade postavljeno predstojništvo štejem. Z nemškimi iméni Hauptmann sim tudi dokazal, de se županija in nadžupanija brez vse zmote lahko obderží.

Bezirksgemeinde je tudi mene skerbela, in mislim, de bi bilo nar bolj prav je véliko županijo imenovati, ker je zapopadek več županij, in je vsih téh županij vélika županija (ne nadžupanija).

Kreisgemeinde naj bi bila potlej deželna županija (Landeshauptmannschaft). To ne dé nič, če jih je v kaki kronovini tudi več, kakor postavim na Českim, saj je tudi skoraj v vsaki deželi več Landgerichtov. Deželni župan — Kreisobmann — bi bil potem verh vélikih in malih županov in pa pod deželnim nadžupanam Kreispräsidenten; Statthalter je pa kronovinski poglavar.

Če Kreisgemeinde deželno županijo imenujemo, bomo tudi tistim vstregli, ki pravijo, de Horvatje pod njo kaj druziga razumejo „Gespannschaft gleich Kreis im jetzigen einheitlichen Oesterreich.“

Kanton vpeljevati meni nikakor ne dopade, ker ga razun Gorenskiga težko kje drugej v tem pomenu poznajo. Na Notranjskim pravijo Eck- in Randsteinu „kanton“, postavim, na kanton sim zadel.“ — Kakor nadmožak ali verhovnik, tako je tudi okrog in okrožno tako splošno, de bi se ga jez prav rad ognil; ravno tako presplošno je imé poglavarstvo, če ga bomo pred vsako vradíjo vtikali. Saj bi bilo prav, de bi si kaj svojiga naredili, in ne zmiraj prestavljali! — To je moj svèt! In tudi jez s prestavljavcama za slovenšine voljo prosim: Posvetvajmo se, in ne delaj se vsaki za slovenskiga sultana, po kteriga zvižganju bi vsi drugi plesati mogli. Nikar ne dokazujmo, de nad Slovani res preklet-

stvo svojoglavne nesloge čuje, ki jim ni dalo nikdar h kaki veljavi in samostalnosti priti. — Kmalo bo trideset lét, de sim Slovenijo za svojo častito mater djansko čislati začel, in naj pred sim spoznal, de jo je nemškutija od vsih straní tlačila, in de si zato ni opomagati mogla; potlej so jo pa začeli njeni lastni sinovi — menim de od same radosti — vsakojako prečesavati, frizirati, preoblikvati in jo na vse straní žokati, de so jo vso zmeršili, de bi človek dandanašnji kmalo ne vedil, kakšina je. Pomislimo na „unitis" — pa ne „oppositis" viribus. Graberski.

Krajnski zgodovinski družbi!

V poslednjim občnim zboru si se ti, slavna družba, namenila k novimu krepkimu življenju v prid domovine. S serčnim veseljem smo sprejeli ta namén.

Nade polni, de boš vsak svèt rada zaslišala, ki se ti predloží v dosego svojiga blagiga naména, ti razodenemo vošilo, ki sega popolnama v tvoje opravilstvo: daj zgodovino Krajnske dežele v slovenskim jeziku na svitlo! Milo pogrešujemo že davnej take knjižice, iz ktere bi tudi prosti Krajnc zgodovíno svoje domačije zvedil.

Mi ne terjamo za zdaj obširniga visoko učeniga dela, s kterim nas boš morebiti pozneje razveselila, ampak le knjižico, po domače pisano, tudi razumu prostiga bravca primerno, de bo pripravna tudi za berílo ljudskih nedeljskih šol po deželi.

Delo ni težko, ker imamo lepih pripomočkov za to dovelj, in tudi tacih mož, ki bojo popolnama kos temu delu.

Prevzemi le vodstvo tega dela in podeli denarno pomoč, de se ta občno zaželjena knjiga na dan da.

Naj bo to delo zdej tvoje pervo delo, in verjemi nam, de ti bo domovína za to hvaležna.

Spomni se, de vsaka družba je le mertva stvar, dokler ne stopi s podukam med ljudstvo. S zgodovíno naše domovíne v domačim jeziku pa boš širila ljudsko omíko tudi v lesene bajtice.

Ker si zgodovinska družba, gre pred vsim tebi zgodovino domovíne na svitlo dati.

Ne daj, de bi bilo to vošilo glas vpijočiga v pušavi!

Vrednik Novíc.

Stari zoperniki mlade slovenšine.

„Jez sim prestar, de bi se vaše slovenšine učil." Tako se izgovarjajo prilétni ljudjé, kterim dobre in čisto slovenske besede namest pokvarjenih nemških ali laških ne dopadejo. Pa tako ni mislil in govoril eden nar imenitniših modrih mož, slavni Grek Sokrat, ki se je še v visoki starosti clo citrati učil rekoč, de človek ni nikdar prestar, se kaj lepiga ali koristniga učiti. Taki ljudjé le dokažejo, de jim ni clo nič mar za izobraženje in omiko lastniga naroda, — de jih ni sram, ako Nemci, Lahi, Francozi in Angleži nas Slovane kot sirove divjake zaničujejo, — de jim je vse jedno, ali si jezik njih poštenih očetov v versti druzih žlahnih jezikov tudi svoje častno mésto prilastí, ali de pod jarmam druziga ptujiga jezika se od dné do dné bolj pohujša in se clo zgubiva. Naj si star ali mlad, ako si le blagoserčen človek, moraš za svojo nar svetejši dolžnost spoznati, k slavi in poveličanju svoje vlasti (domovíne) na vso moč pripomagati; — če si obdarovan z mnogimi vednostmi in umetnostmi, se obnašaj kot priden in rodoljub učenik ali pisavec; če si pa manj veden, bodi saj lep izgled drugim, de spoštuješ in razširjuješ korístne nauke, ki nam jih učeni možje v svojih bukvah izročujejo. To gotovo ni res, de bi človek ki je petdeset ali šestdeset lét star, in ki zna slovensko brati, bi ne bil sposoben tudi novih besed iz zdravih slovanskih korenín izrašenih razumeti, in če jih razume, jih tudi v pisanju in govorjenju rabiti. Takí starčki bi imeli se za srečne čislati, de jim je osoda privošila, pred svojo smertjo daníco vstajenja in izobraženja svojih rojakov vgledati. Jez nisim Slovenec, pa Slovan sim, in ker žalostna osoda mi dozdaj ni dovolila, v svojo ljubo domovino nazaj se verniti, sim lani, ko je moj poslednji up po vodi splaval, za terdno sklenil, slovensko se učiti, in tako svoje serčno poštovanje Slovencam, med kterimi prebivam, na znanje dati. Jez tudi nisim mlad, in še lani sim komaj petdeset slovenskih besed razumel, ali vunder nisim obupal, in vsim težavam vkljub, sim jo tako dalječ dognal, de skorej vse, kar berem ali slišim, razumem. Toliko lože je rojenim Slovencam se v svojim maternim jeziku izobražiti, in tako s svojim izgledam in pripomočjo hitrejši napredek svojih sorojakov, kar je moč pospešiti. Naj tedaj vsi, možje in žene, mladi in stari pridno in neutrudljivo si prizadevajo, svojo dolžnost materi domovini odrajtati, in božjiga blagoslova nam ne bo pomanjkalo. Blagor pa, ne le posamesniga človeka ampak celiga naroda ne izvira iz politiške moči in velikosti, ne iz sovraženja ptujih narodov ampak iz prave omike ljudstva, to je, iz požlahnjenja glave in serca. Taki blagor svojimu narodu poskerbeti, je naša nar svetejši dolžnost, kteriga pa — naj delamo kar kali hočemo — brez očišenja in zbrušenja materniga jezika spolniti nikakor ne moremo.

Venceslav Josip Mencl,
c. k. gimn. profesor v Gorici.

Spomín popotovanja po Štajarskim in Gorenskim.

Enmalo se prezračiti, smo se podali perve dni tega mesca nar pred po železnici do Celja, po poti nektere drage prijatle na Štajarskim obiskat. V Trebovljah smo zadeli ravno na koneclétno šolsko izpraševanje, h kterimu so visoke častí vredni g. tehant Stojan, šolski ogleda prisli; veselilo nas je viditi, de so bili tudi novoizvoljeni g. župan in županíjski svetovavci pričijoči. Fantiči in deklice so prav dobro odgovarjali in pokazali, de je poduk njih g. kateheta in g. učitelja vesel sad rodil. Izpraševanje je bilo sploh v domačim jeziku, pisanja smo vídili tudi v nemškim. Po dokončanim izpraševanju so podelili gosp. tehant veliko veliko število (morebiti čez 40) slovenskih bukvic v darílo pridnim učencam in učenkam. Poprašaje: od kod pride toliko darıl, smo zvedili, de so od častitiga ondašnjiga g. fajmoštra Hašnika, ki so, kar skušnja že več let učí, eden nar iskreniših prijatlov in podpornikov šolskiga podúka. Srečna fara, ki ima taciga očeta za šolo! — Popoldne smo šli vsi skupej k šolskimu izpraševanju, kí je bilo v šoli ondašnje bližnje glažúte. Tudi tam nas je razveselila lepo vredjana šola. Po izpraševanju nas je vse skupej prijazno pogostil g. posestnik ondašnje fabrike, kteriga namestnik je bil prijazni g. vodja glažute. Snidilo se je več ljubih gospodov, kterih poprej po osebi nismo poznali, s kterimi smo se pa kmalo sprijaznili. Bili smo do pôzne noči skupej prav židane volje; de brez veseliga petja ni bilo, nam ni treba dopovedovati; de pa slovenske in nemške ravnopravnosti nismo žalili, pa nam zna vsak verjeti. Drugo jutro smo se poslovili od gostoljubih Trebovelj in se po železnici v Celje podali. Zares veličanska je železnica od Ljubljane do Celja, — težko kje po Avstrijanskim ji je kakšna enaka! — Visoko častiti g. opat Vodušek so nam kmalo priložnost naklonili delj časa z milostljivim knezoškofam Lavantinskim g. g. Slomšekam, ki so ravno v Celji bili, se pogovarjati, s kterimi že dve letí osebno nismo govorili. Najdli smo slavniga g. škofa za-

stran slovenšine ravno tistih hvale vrednih misel, kakoršne so že toliko let poprej v blagim djanju za povzdigo slovenskiga jezika in narodne omíke razodeli. Tega se zopet prepričati (česar mi nikdar nismo dvomili) nam je britko djalo spomnivši se, de so bili slavni rodoljub že nekterikrat napadeni, de so ljubezin do slovenskiga naroda zatajili. Zares težko je zdaj vsim vstreči! Domorodec, ki se nepremakljivo prave poti za dosego národnih pravíc in národske omike derží, je enim panslavist, drugim pa zatajivec slovenšine. Ali mi prašamo: kje so zdej tisti hudi domorodci, ki so v létu 1848 toliko kričali? Naj nam pokažejo svoje dela v prid toliko lét zanemarjene slovenšine! Od tacíh zatajivec domačiga jezika obdolževan biti, je ravno tako krivično, kakor če nepremakljiviga pa nikdar nepreneptiga rodoljuba protivne ôse panslavista imenujejo. Prav rodoljub gré neprestrašeno svojo pravično pot, in v delih skazuje ljubezin do svojiga naroda, kterimu, kamor se obernemo, že pripomočkov za občno omíko zlo pomanjkuje. Dokler ne bomo imeli obilnih knjig (slovstva) na vse straní, nam bojo protivniki našo dušno znezmožnost mirej oponašali. Kdor je tedaj svoje domovíne prav prijatel, naj ji v koreníni pomaga, naj množí slovstvo, de iz revšine pridemo do bogastva; — bogastvo je moč, naj bo denarno ali dušno; to je bilo in bo, dokler bo svet stal.

(Dalje sledí.)

Razjasnjenje.*)

V 37. listu „Novíc“ t. l. popisuje g. Vitoški slovesnost šolskiga izpraševanja v Ipavskim Šembidu. De so otroci lepo in čisto slovensko odgovarjali, je vse hvale vredno, in spričuje od posebne marljivosti in unetosti gg. učenikov. Hvalevredno je tudi, de g. V. v spoznanje zasluženja in v spodbudek drugem oltarje zida, samo to naj bi bil pomislil — in to pravica tirja — de ne gre iz ljudskih zidov kamnja izdirati, če bi se tudi oltarji z njim zidati imeli. —

Iz dopísa g. V. bi namreč sleherni bravec skoraj menil, de se za šolo v Šembidu pred preteklim pollétam malo ali clo nič ni storilo, — de je bila posebno slovenšina popolnama zanemarjena, — de sta dva za izobraženje mladosti in za slovenšino sicer goreča in znana rodoljuba — menim slovečiga g. M. Vertovca, vodja, in g. M. Kodra, bivšiga kateheta ondašnje šole — le roké križem deržala, in de se je g. učenik, M. Komél, še le pred pol létam k dobrimu predramil, desiravno že šest lét tamošnjo šolo z velikim pridam uči.

Ne vém sicer na koga dopisnik s „tradiranjem“ in „prüfanjem“ méri, tolikanj je pa gotovo, de se je že od več lét v Šembijski šoli le čisto slovensko podučevalo, tolikanj bolj od léta 1849, od kar je prec pri pervim učiteljskim zboru sklenjeno bilo, se v ljudskih šolah le slovenšine deržati. G. V. bi bil imel tedaj poprej vse dobro prevdariti, preden koga pri ti šoli z nemškutarijo zavjéda. Mene sicer res pri letašnji skušnji v omenjeni šoli ni bilo; tode iz poprejšnjih poskušinj dobro vém, de so šolski ogleda, častiti g. J. Grabrijan, z napredovanjem tamošnje mladine bili vselej prav zadovoljni. D.

*) Ker se nam piše, de se dopís iz Šembida v 37. lista Novíc nekterim zaderljiv in enostransk zdí, radi vzamemo príčijočo »razjasnjenje« v natis, ki nam je od gospoda poslan, kteriga zlo spoštujemo. Ali reči moramo, de ne zapopademo, kaj de je nad imenovanim dopisam v 37. listu — če ga z mirno kervjo in brez enostranosti preberemo — razžaljiviga bilo? Ali je pohvala eniga že graja druzimu? Te logike ne zapopademo. Če je katehet g. H. pridno petje v šolo vpeljal, in g. učitelja za to še bolj gorečiga napravil, je šoli zares novo življenje dal, ker lepo petje je zares v ljudskih šolah močen magnet, ki otroke v šolo vabi, vesele storí, njih serce omečí i. t. d. Kodar se petje v ljudske šole vpelje, se gotovo nova dôba šole vtemelji. Zakaj bi tedaj takih mož ne hvalili? Če pa take hvalimo, ne grajamo zato sprednikov, ki so scer svoje šolske opravila hvalevredno opravljali. Ravno taka je s slovenšino. Eden je bolj, drug menj vnet za-njo: obá sta hvale vredna, ker sta obá za-njo vneta, pa veći hvala enimu ni graja drugimu. Kdo le more misliti, de bi bilo vredništvo kakšin sostavek zoper g. Kodra v Novíce vzelo, kteriga verliga rodoljuba dobro pozna in serčno spoštuje! Kdo pa clo more misliti, de bi Novíce kterikrat le kakšno žal besedo zoper g. Vertovca v svoj list vzele, kteriga steber slovenšine čislamo. kteriga samo imé nam je že zagotovilo, de pod njegovim krilam je slovenšina v vedno varnim zavetju! — Če g. Vitoški govorí od učiteljev, ki so zadovoljni, de le nekoliko »tradirajo« in »prüfajo«, je s tem po celim Slovenskim segel, kjer se razun velíko hvale vrednih učenikov, žalibog! tudi tacih ne manjka, ki nimajo ne iskrice rodoljubja v sebi, in zares vse opravljeno mislijo, ako le nekoliko »tradirajo« in »prüfajo«.

Poslednjič še tole: Iz mnogih skušinj se nam dozdeva, de nekterim ni prav, če se v »Novícah« od nekterih šol govorí, od druzih pa ne. Pa kaj morejo »Novíce« zato? Saj smo prosili, de naj bi se nam od vsih dopisovalo. Če nekteri rodoljubi od te ali une šole kaj píšejo, in jo vneti zavolj lepiga napredka hvalijo, — naj se oglasé tudi drugi za druge! Tako bo sprejela »vsaka svoje«.

Vred.

Novičar iz slovenskih krajev.

Iz Goríce. Laška stranka pri nas zlo glavo povzdiguje, in tukajšni laški časopis ji moč daje. Hotla je, de naj postanejo naše šole laške; ker se ji je pa iz desetlétne skušnje vradno dokazalo, de to ne more biti ker v gimnazijalnih šolah je nar menj za peti del (20%) Slovencov več, kakor Lahov — je rep nazaj potegnila ter rekla, naj se napravi dvojni gimnazij. To je lahko govorjeno, pa zdej ne izpeljavno. — Za rajnkim Stanigam nima Goríca bolj delavniga rodoljuba kakor je naš častiti korvikari Pirc; on sé, kakor rajnki Stanig, na vso moč prizadeva, slovenske knjige in časopise po deželi razširiti v povzdigo domačiga jezika in narodske omíke. Slava mu!

Iz Černiga Verha. Tudi v naši Černoverški županíi je bila 4. kimovca volitev županijskih mož prav lepo opravljena. Župana imamo častí vredniga, po večlétnim pridnim branju Novíc omikaniga g. Ignaca Peternela, ki je poprej soseskini rihtar bil. Izid take gladke in lahke volitve tukaj in, kakor je slišati, tudi v bližnjih županijah se pač mora tudi posebno lepimu obnašanju verliga komisarja g. Miklavža Lukaniča pripisovati, ki zares vé in zna, se tudi s prostim hribovcam tako prijazno in po domače v našim milim jeziku pogovarjati in mu namen volitve in obnašo pri tem opravilu razlagati, de je kmet le oko in uho, kadar on govorí. De bi pač veliko tacih vradnikov bilo!

Černaverški.

Iz Dolenskiga. Leskovški kaplani in šolmaster že skoz tri léta svoje rektificirane bire ne dobivajo. Ne le v stranskih podfarah pri sv. Duhu in v Cerkljah so se sploh vsi, ampak tudi v domači Leskovški fari so se nekteri kmetje čisto ustavili biro dajati, desiravno so že zbog tega soldata imeli; pravijo, de so vsi davki preč. Če ne bo od nikodar za uboge kaplane pomoči, iz česa bodo pa fojmoštram kosilo plačevali, ki ga jim po dodeljeni vstavi večidel plačevati morajo?

Lep.

Iz Postojne. V saboto je umerl tukajšni advokat, g. Dr. Toman, po mertudu. Nekoliko bolehin je nedavnej iz Dunaja prišel; nagla smert ga je spravila.

Iz Cerknice. 13. dan t. m. smo volili župana in svetovavce. Od raniga jutra so bučaje topovi tlak cerkniškiga terga potresovali in ljudí k svečanosti vabili. Popoldne ob štirih je bila volitva dokončana, in župan g. Jožef

g. Jožef Obreza z gospodama svetvavcama Janezam Milavc in Francetam Šerko so v družbi gospodov vradnikov, ki so pri volitvi nasočni bili, okoljeni od množice sosesčanov, med zvonjenjem in strelanjem se v cerkvo k prisegi podali. Pred prisego so gospod Franc Anžlovar, dehant s krepko besedo izvoljene važniga opravila sedajne svečanosti opomnili, in po prisegi so jim živo priporočili, de naj dolžnosti, ktere so v prid županije prevzeli ter jih spolnovati s prisego se slovesno zavezali, natanjko zveršujejo, čeravno bi mnogokrat na težavne opovere zadeti utegnili. Nagovor dokončavši naglasé dehant hvalno pesem, ktero pevci z glasnimi orglami sprejmejo in jo dokončajo. Med tem časam so hvalevredni izvoljenci od imenitne svečanosti vidljivo ginjeni, pobožno na kolenih klečali, in pred blagoslovam s svetim rešnjim telesam je tudi cesarska pesem v domačim jeziku mično zapeta bila. Blagor županíi, ktera umne za občni prid vnete in pobožne predstojnike ima, ki se bojo marljivo trudili dati Bogu, kar je božjiga, cesarju, kar je cesarjeviga, pa tudi županíi, kar ji gré. O nedeljo potem je bila slovesna sv. maša v praznovanje srečno dokončane volitve.

Opoldne je g. župan pogostil ne le celi zbor županijskiga svetovavstva, temuč tudi duhovšino, kjer so se v radosti kosarci spraznovali na zdravje svetliga cesarja, našiga deželniga poglavarja, župana, županijskih svetovavcov, cerkniške županije in celiga omizja.

Podgrivarski.

Iz Krajna. Serčno smo veseli, de smo častitiga g. Kosa za tehanta dobili, ker se iz vsiga kaže, de bojo prav lepo za svojo tehantijo skerbeli. Gosp. tehant so tudi v nar boljših létih in terdniga zdravja, ljubijo svoj narod, in gotovo jim bo tudi napredek ljudskih šol pri sercu.

Iz Kamne Gorice. Gosp. fajmošter Uršič so podelili konec šolskiga izpraševanja 12 nar pridnišim učencam in učenkam slovenske bukvice v darílo.

Novičar iz Ljubljane.

Nar imenitniši reč tega tedna v Ljubljani je pripravljanje k volitvam mestniga odbora za prihodnji teden. Naj bi nihče, ki ima pravíco voliti, te pravíce ne zanemaril! naj bi se vsi volitni redi pred volitvijo v zbirališih posvetovali zastran mož, ktere bojo volili. Takó so ravnàle vse mesta, ki so dozdej volile, in to je tudi silno potrebno, de se glasovi preveč ne razcepijo. Nekteri se pritožijo, de so v imeniku volivcov izpušeni; pri pervi sostavi taciga dela se kakšna pomota lahko zgodí; za to je bil pa imenik 8 dni vsacimu za pregled in pritožbo odpèrt. Zakaj ni prišel o pravim času se pritožit in pomote popravit? Ravno taka, se nam zdi, bo potem ko bojo mestni odborniki izvoljeni; potem bo graje in zabavljanja dosti slišati, zdej pa, ko je čas, se posvetovati in volitne pravíce se poslužiti, marsikteri pravi: „za to meni ni nič mar.“ — V saboto se je, kakor smo slišali, pervi zapisnik (protokol) v slovenskim jeziku pri naši c. k. deželni sodíi pisal. Preiskovanec je neki debelo gledal, ko je slišal, de se njegove lastne besede v zapisnik pišejo, in je na vsako besedico ojstro pazil. Dobrota tega ravnanja v maternim jeziku vsaciga preiskovanca je očitna na vse strani. Preiskovanje gre hitrejši od rok, ker ni tolmačevanja iz eniga jezika v druziga potreba, in ker se preiskovanca lastne besede v zapisnik zapišejo, se ne more nikakor več izgovarjati, de tega ali uniga on ni govoril, de ga je sodnik napčno razumel i. t. d. — Ker je vikši sodíja ta hvale vredni ukaz dala, de se imajo brez odloge s preiskovanci slovenskiga naroda zapisniki v slovenskim jeziku pisati, — ker pa slovenskiga jezika niso vsi naši vradniki tako vajeni, de bi, čeravno ga razumejo, gladko v njem pisali, je — kakor slišimo — vrednik „Vedeža“, g. Navratil, ki tudi našiga kronovinskiga poglavarja z veselim vspeham slovensko učí, od nekterih g. vradnikov naprošen sklenil, privatni podúk v slovenskim jeziku vradnikam deliti, ki se za-nj oglasijo. Ta podúk bo djansk (practisch) in kratek, ter bo le nar potrebniši rečí za vajo branja in pisanja s posebnim oziram na vradniške potrebe obsegel; o 2 mescih bo dokončan. Velike hvale je ta ponudba vredna, in nadjati se je, de se je bojo vradniki z veseljem poprijeli, ker bojo po tem poduku o kratkim času v stanu, slovensko ravno tako ročno pisati, kakor nemško. — Sliši se, de bo zavolj premalo opravil c. k. deželna sodíja v Novim mestu, kakor tudi v Leobnu na Štajarskim nehala; una bo zopet z Ljubljansko, ta pa z Graško zedinjena. Krajnska dežela zares ni tako velika, de bi dveh deželnih sodíj potrebovala, ki deržavi veliko stroškov prizadenete. — Od našiga slavniga g. Miroslava Vilherja, pisatelja „Jamske Ivanke“ in zložitelja mnogih lepih pesem, ki je še le unidan mične „Zvezdice“ na svitlo dal, imamo za léto 1851 slovenski kolendar pričakovati, ki bo okinčan s krasnimi pesmicami za vsaki mesec, in še z drugimi vabivnimi dodajki. — Gosp. Dr. Schmidl je dokončal za létas svoje preiskovanje Kraških jam. Okoli 6000 sežnjev podzemeljskih jam je preiskal; 4000 sežnjev ni pred njim nihče obhodil in vidil. 42 močarilcov (človeških ribic) je prinesel sabo. Drugo léto bo spet prišel, dalje preiskovat.

Novičar iz mnogih krajev.

Na svèt ministerstva so cesar 12. t. m. dovolili, de se evangeljski duhovšini na Erdeljskim 200,000 gold. posodi na rajtingo zgubljenih desetinskih dohodkov od léta 1848, 1849 in 1850. — 24. dan t. m. so se namenili cesar Ferdinand s cesarico spet iz Inspruka v Prago preseliti. — 15. dan t. m. so oficirji v Veroni z veliko slovesnostjo slavnimu maršalu Hradeckitu krasno maršaljsko palico v iménu avstrijanske armade podelili. — V neki županíi mesta Reichstadt na Českim so cesarja Ferdinanda za županijskiga svetovavca izvolili. — O novim létu se začno spet nove postave za naročila in pošiljanje novíc ali časnikov. Naročivni denar se ne bo smel več brez poštníne vredništvu pošiljati, kakor dosihmal; naročila se imajo, kakor dosihmal, le vredništvu naznaniti; pritožbe zavolj neprijetih listov se znajo brez poštníne na pošto dati, pa take pisma ne smejo zapečatene biti. — Dolgost vsih dosihmal dodelanih avstrijanskih železnic znese 298 milj; ravno v delu je pa še $60^2/_8$ milj. — Horvaški ban je s svojo gospó zdej na Dunaji, kjer misli do konca tega mesca ostati. Bere se, de razun druzih opravil, je tudi zató na Dunaj šel, de bi se ne davnej povikšana cena solí na Horvaški granici zopet ponižala, ker je ljudstvo zavolj tega zlo nejevoljno. — Na Ogerskim delajo volkovi in medvedje, kteri po sledu mertvih in o vojski le plitvo zakopanih trupel gredó, med domačo živino veliko škodo. — Tudi na Tiroljskim se je goveja kuga prikazala. — Inženír Gerhart je znajdel novo puško, s ktero zna strelic v 1 minuti 25krat vstreliti; nêse pa 2000 čevljev delječ. Vse se neki čudi nad ti imenitni pa sccr prosti napravi. — Na Nemškim je zdej veči zmešnjava, kakor je kedaj bila. Kaj se bo v Hesii zgodilo, se še nič ne vé. Ljudstvo je mirno; med knezam in njegovim ministram Hassenflugam pa se je nek huda razpartija vžgala. — Avstrijanska armada je nek Rimski vladi nasvetovala, de naj odjenja od prehude ojstrosti zoper Sardinsko vlado. Gotovo je, de nar važniši politiške rečí so zdej prigodbe v Hesii nasproti celi Nemčíi, — in pa prigodbe v Sardinii nasproti Rimski vladi.

Oznanílo novih bukev v domačim jeziku

pod imenam:

„ŽIVINOZDRAVILSTVO“

za živinozdravnike, živinorejce, kmetovavce in posestnike živine sploh

in povabilo na naročbo teh bukev.

Sedem lét je minulo kar je prišel 1. del „bukev za kmeta“ na svitlo. Že davnej poprašujejo ljudje po 2. in 3. delu, ki sta bila napovedana, in ki bi bila imela obseči ozdravljanje vsih plemen domače živine in vse to, kar scer živinozdravilstvo dotika.

Ker pa se je kmetijska družba že od leta 1844 pripravljala, na svojim vertu na Poljanah podkovijsko in živinozdravniško učilnico napraviti, je pisavec „bukev za kmeta“ od leta do leta odlaševal, obljubljena slednja dela spisati, zato ker je namenil po tem s združeno pomočjo obširne bukve na svitlo dati, ki naj bi od konca do kraja vse obsegle, česar je zdravnikam, živinorejcam in kmetovavcam sploh potreba, de dobijo s temi bukvami prave *„hišne bukve“* v roke, ktere jim bojo v vsaki potrebi v pomoč.

Zdej, ko je kmetijska družba v prid dežele to dolgo zaželjeno učilnico odpèrla, se je potreba teh bukev toliko bolj očividno pokazala, ker se morajo tudi učencam iz mnogoverstnih podkovijskih in živinozdravilskih vednost potrebne bukve v roke podati, in spodej podpisana učenika sta se zedinila, te *imenitne*, v slovenskim jeziku *perve* bukve, na svitlo dati, in scer v *enim* delu, ki pa bo obsegel:

1) *nauk podkovanja zdravih in bolnih kopit in ozdravljanje vsih kopitnih bolezin,*
2) *poznanje vsih vunanjih in notranjih delov, iz kterih živinske trupla obstoje, in njih opravil v zdravim stanu,*
3) *obširni nauk živinoreje domače živine vsaciga plemena, in njeniga plemenjenja,*
4) *razlago bolezin sploh,*
5) *popis vsih zdravil sploh, in kako se rabijo.*
6) *nauk v spoznanju in ozdravljanju vsih vunanjih in notranjih bolezin kónj, goveje živine, ovac, kóz, prešičev in psov,*
7) *obširni nauk pri porodih, lahkih in težkih, naše domače živine,*
8) *poduk v razsojevanju vunanjih oblik* (vunanje podobe) *živine,*
9) *poduk klavno živino in mesó za vžitek ogledovati,*
10) *sodijsko živinoznanstvo, to je, kako se pri kupovanju, pri pravdah* zastran kupljene, *ranjene ali scer poškodovane živine po postavah ravnati.*

Vsak lahko iz tega pregleda zapopade obširnost teh bukev in njih koristnost, de bojo zares *prave hišne bukve*, v kterih se bo svèt in pomoč za vsako potrebo našla.

Te bukve so za natis pripravljene.

Ker pa nobeden ne more tirjati, de pisavca teh bukev zraven zares veliciga truda, ki ga take imenitne bukve prizadenejo, bi morebiti poverh truda še denarno škodo terpela, sva sklenila na znanje dati, de se bo natis teh bukev še le potem začel, kader se bo *400 naročnikov za nje oglasilo*, kterih naročila bojo ravno toliko znesle, *de bojo pripravljavni in tiskarni stroški, popir* in *pridjane podobe poplačani.* Če se bo čez to več iztisov poprodalo, bo prav, in bo povračilo za veliki trud, — če se jih pa ne bo več spečalo, bova imela za naji trud le edini dobiček v veseli vesti, de sva za prid svoje mile domovine kaj koristniga storila.

De se pa pri izdatvi te knjige *poprejšnih naročíl* posluživa, nam veléva mnogoverstna žalostna skušnja, ki nas učí, de se *večí* število slovenskih bukev le težko v denar spravi, če so le nekoliko dražji od pratike. Mi ne očitava v ti zadevi toliko mlačnost Slovencam, kakor to, de naše prosto ljudstvo še premalo *brati* zna in je za branje *premalo* omikano. — Pa tudi po vsih druzih deželah je pri izdajanju večih bukev dostikrat navada, de se *naročniki popred* oglasijo, in se zavežejo po oznanjeni ceni bukve kupiti.

Zatorej povabiva vse gori imenovane rojake in pa tudi *slovenske rodoljube sploh*, de naj pripomorejo k izdatvi teh bukev, ki bojo na toliko straní koristne, pa tudi v slovenskim slovstvu *perve* tega obsežka, kakoršnih — postavimo — Nemci že na cente imajo.

Cele bukve bojo obsegle 40 do 50 pôl (Bogen). Vsak teden pride ena pola na svitlo, ki bo veljala 4 krajc. dobriga denarja.

Vsak, ki se na te bukve naročí, pošlje v *zagotovilo naročbe* 40 krajc., ki se bojo porajtali za plačilo *poslednih* (zadnih) deset pôl.

Za *vsako pervih* 30 ali 40 pol pa pošlje naročnik potem, ko se bo izdajanje bukev začelo, 4 krajc.; proti tem bo izdano pôlo prejel. Ker bi pa tistim, ki se bojo po *pošti* naročili, pošiljanje po 4 krajc. za vsako pôlo *posebej*, preveč poštnih stroškov prizadjalo, bi jim bolj kazalo, ako bi morebiti za 5 pôl *na enkrat* 20 krajc. skupej poslali, ali če jim je prav, še za več pôl naprej.

Dobivale se bojo posamesne pôle v *tiskarnici gosp. Blaznika*, kamor naj vsak *sam* pride, ali naročivni listek, ki ga bo sleherni dobil, *pošilja.*

Se vé, de se mora denar za pošiljanje izdanih pôl po pošti poprej nama poslati, ker se mora *poštnina* po sedanjih postavah že tukaj odrajtati. Ta poštnína bo znesla za eno pôlo 1 krajc. — Postavimo tedaj, de kdo za 5 pôl 20 krajc. predplačila pošlje, taki naj priloží še 5 krajc. poštníne za teh 5 pôl, tedaj v vsim skupej 25 krajc.

Nadjava se, de po ti póti, de ni treba vsiga denarja na enkrat vložiti, ampak le pervikrat 40 krajc., potem pa vsak teden (kdor nima tistiga krajcarja za poštníno odrajtati) le 4 krajc. (če noče za 5 pôl naprej plačati), bo vsak lahko k tem bukvam prišel, kterih vrednost bo vsak nar bolj iz obširniga, na vse straní koristniga zapopadka spoznal.

Oglasi za naročbo so zadnji čas do vsih Svetih odperti. Če se nar menj 400 naročnikov ne oglasí, bova primorana, namenjeno delo opustiti.

Povabiva tedaj še enkrat prijazno k naročbi napovedanih bukev, in prosiva vse rodoljube, de naj, marsikterimu naznanilo naročbe olajšati, *nabirajo* v svoji okolici naročila na napovedane bukve.

V *Ljubljani* 20. kimovca 1850.

Dr. **Bleiweis** in Dr. **Strupi.**

Natiskar in založnik *Jožef Blaznik v Ljubljani.*